

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
імені Івана Боберського

Криштанович С. В.

Лекція 1
ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ОСОБИСТІСНОЇ
ОРІЄНТАЦІЇ

з навчальної дисципліни

ПРАКТИКУМ «АВТОРСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Для аспірантів спеціальностей

014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями),

017 Фізична культура і спорт

Рівня освіти: Доктор філософії

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри педагогіки та психології

“__” серпня 202__ року № _

Зав.каф _____ В. Ф. Соловйов

© Криштанович С. В.

План

1. Технологія особистісно орієнтованого навчання.
2. Технології засновані на випереджуючому фіксованому інтелектуальному розвитку студента.
3. Технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери.
4. Технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок.
5. Технології духовно-морального становлення особистості.

Незважаючи на популярність освітніх технологій, учені не дійшли згоди в поясненні їх суті. Термін «технологія» походить від грецького *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – наука, закон. Отже, «технологія» – це наука або вчення про майстерність.

Термін «технологія» використовується не лише у виробництві, а й у медицині, політиці, сфері обслуговування, і, звичайно, в освіті. Водночас із поняттям «освітні технології» застосовуються також «педагогічні технології», «технології навчання», «технології виховання», «соціально-виховні технології», «технології управління». Зазвичай учені вважають, що поняття «освітні технології» ширше, ніж «педагогічні». Науковці, зокрема, стверджують, що *освітні технології* відображають загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору, а *педагогічні* – втілюють тактику її реалізації. Прикладами освітньої технології є Концепція розвитку освіти, Закон про вищу школу України тощо. *Освітні технології* включають педагогічні, соціально-виховні та інформаційно-комунікаційні технології. До *педагогічних технологій* належать навчальні технології, виховні технології та технології управління. За межі педагогічних виходять соціально-виховні технології, оскільки їх суб'єктами є не тільки вчителі шкіл, а й працівники соціальних служб, позашкільних виховних закладів, громадських організацій тощо.

Якщо коротко визначати суть терміну *технологія навчання*, то воно має містити такі десять слів: жорсткий алгоритм прийомів, методів, технік навчання,

який гарантує досягнення мети. *Сутність технології навчання* полягає в побудові системи навчальних завдань і розробці алгоритму дії учня чи студента.

Таким чином, **технологія навчання** – чітка система дій, яка гарантує досягнення мети; методика викладання допускає розмаїтість, варіативність способів реалізації теоретичних положень; дидактична система, залежно від рівня її інструментарію, може бути ближчою до технології чи методики.

Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі зорієнтовані на створення умов для самовираження і саморозвитку студента. Однією з таких технологій є *особистісно орієнтована технологія навчання*, у центрі якої перебуває особистість студента, її самотність, самоцінність.

Становлення особистісно орієнтованого навчання у вищій школі зумовлене соціально-економічними змінами в нашому суспільстві, розвитком ринкових відносин. Нині суб'єкти праці вільно розпоряджаються своїм основним капіталом – кваліфікацією, самостійно обирають для себе вид праці. Ринкові умови вимагають професійної мобільності, високої компетентності, низки особистісних якостей.

З огляду на це *особистісно орієнтоване навчання має на меті*: розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожного студента, допомогти їм пізнати себе, самовизначитись та самореалізуватись, сформувати в них культуру життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати своє життя.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі ґрунтується на певних **принципах**:

- пріоритет індивідуальності, самоцінності студента, який є суб'єктом навчального процесу;
- співвіднесення освітніх технологій на всіх рівнях освіти із закономірностями професійного становлення особистості;
- визначення змісту освіти рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних, виробничих технологій і майбутньої професійної діяльності;
- випереджувальний характер освіти, що забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця;

- визначення дієвості освітнього закладу організацією навчального середовища;
- врахування індивідуального досвіду студента, його потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку.

За таких умов відбувається гармонійне формування і всебічний розвиток особистості, повне розкриття її творчих сил, набуття неповторної індивідуальності. Тому *основними функціями* стають виховна, розвивальна і самовдосконалення, а не освіта, як у традиційній системі. У такому розумінні освіта справді гуманізується, бо всебічно сприяє збереженню та розвитку екології людини, її інтелектуальному, духовному й фізичному зростанню, соціалізації в умовах навчально-пізнавальної діяльності.

Цілі особистісно орієнтованого навчання полягають у тому, щоб:

- визначити життєвий досвід кожного учня, пізнавальні здібності, рівень інтелекту, інтереси, які спочатку треба розкрити, а потім розвинути у навчальному процесі;
- формувати позитивну мотивацію студентів до пізнавальної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні студентів;
- озброїти студентів механізмом адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання необхідних для сучасної людини.

Технологією особистісно орієнтованого навчання передбачається поєднання навчання і вчення. Зміст, методи та прийоми цієї технології спрямовані на формування особистісно значущих способів пізнання шляхом організації цілісної пізнавальної діяльності учнів.

Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість індивіда, його самобутність, самостійність: суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти. Визнання студента ключовою фігурою всього освітнього процесу – це і є особистісно орієнтована педагогіка. *Основними завданнями особистісно орієнтованого навчання* є:

- розвинути індивідуальні позитивні здібності кожного студента;
- максимально виявити і використати індивідуальний досвід студента;

- допомогти студенту пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися;
- сформувати культуру життєдіяльності, правильно визначати лінії поведінки.

Особистісно орієнтоване навчання – саме той шлях, який дає змогу організувати навчання з повагою до особистості, з урахуванням особливостей індивідуального розвитку, потреб кожного студента. Навчання слід будувати таким чином, щоб високі результати були досягнуті через поєднання пізнавальних можливостей і потреб студента, щоб під практичну діяльність підводилося теоретичне підґрунтя.

Незважаючи на розмаїття підходів у педагогічній і психологічній науці, моделей у практиці роботи вищих навчальних закладів, вже сьогодні викладачу, освітньому закладу чи навіть регіону слід вибрати власні орієнтири. Тут можна виділити **чотири основних варіанти педагогічних технологій**.

1. *Засновані на випереджуючому фіксованому інтелектуальному розвитку студента*; реалізуються в системі розвиваючого навчання Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова (теорія і методика змістовного узагальнення і дедуктивної логіки засвоєння), у системі Л. В. Занкова, у технологіях проблемного навчання, в евристичних моделях навчання тощо. Не дивлячись на значне поширення і позитивні результати, деякі із технологій викликають заперечення (якщо форсований розвиток інтелекту йде на шкоду образно-емоційному пізнанню світу).

2. *Технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери*, уяви, творчих можливостей та здібностей через різні види гри, психологічні тренінги, пов'язані з іменами Л. М. Толстого, К. Вентцеля, М. Монтесорі, С. Френе, Р. Штайнера. У сучасних варіантах, особливо в «школах вільного розвитку» також отримані обнадійливі, хоч і не гарантовані результати.

3. *Технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок* – послідовно втілюється в закладах початкової професійної освіти, де загальний інтелект і різноманітні здібності особистості прагнуть розвивати, залучаючи студентів до трудової діяльності, сприяють їх професійному самовизначенню.

4. *Технології духовно-морального становлення особистості*, екологічної чистоти підходу до природи студента, виховання в нього шляхетних чеснот на основі віри в його вроджену місію і різноманітні можливості. Найбільш послідовно і плідно цей варіант відображений в педагогічній системі В. О. Сухомлинського: молода людина є явищем, носієм своєї місії й енергії духу. Пріоритетом є розвиток її духовного світу, виховання в ній прекрасномислення, добромислення, відповідальності за свої думки, прагнення, а не лише за вчинки. Пропагується інша система навчальних принципів і вчинків. Педагогіка вважається вищою формою людського мислення, частиною загальнолюдської культури.

Серед показників того, що дана технологія викладання навчального предмету у вищій школі є особистісно орієнтованою, є такі:

- наявність мотивації до навчання;
- сприятливе, комфортне освітнє середовище для досягнення мети;
- використання ефективних форм, методів і технік навчання;
- опора на досвід, знання, уміння і навички студентів;
- наявність в студентів відчуття контролю над процесом свого навчання;
- досягнення успіху, задоволення пізнавальних потреб та потреби у самореалізації;
- повне занурення у процес навчання;
- достатність часу на засвоєння нових знань і вмінь;
- відсутність факторів ризику для здоров'я;
- зміна змісту навчання і позиції викладача.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі потребує корекції змісту освіти, форм і засобів її реалізації. Змістовий компонент навчального процесу має охоплювати все необхідне студентові для формування і розвитку його особистості, для формування професіонала.

У вітчизняній практиці оптимальною формою організації навчального процесу вважають колективні та групові заняття. Така практика суперечить одному з пунктів Болонської угоди, який передбачає домінують індивідуальних занять. Однак для виявлення позиції особистості потрібні аудиторія, слухачі,

глядачі. До того ж така підміна порушує традицію української «гуртової школи». Тому найкращим виходом із цієї ситуації є розумне поєднання масових, групових та індивідуальних форм навчання.

Важлива роль в особистісно орієнтованому навчанні відведена діалоговим лекціям, дискусіям, спеціальним тренінгам, організаційно-діяльнісним, імітаційним іграм, семінарам-тренінгам, розв'язанню проблемних ситуацій тощо.

Ефективність особистісно орієнтованої освіти значною мірою залежить від правильно вибудованого її змісту, до якого ставлять такі вимоги:

- навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктивного досвіду студента, в т. ч. досвіду його попереднього навчання;
- виклад знань викладачем (у підручнику) повинен бути спрямований не лише на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення, а й на постійне перетворення набутого суб'єктивного досвіду кожного студента;
- у процесі навчання необхідне постійне узгодження досвіду студентів з науковим змістом здобутих знань;
- активне стимулювання студента до самоцінної діяльності, можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження;
- конструювання і організація навчального матеріалу у такий спосіб, щоб студент сам вибирав зміст, вид і форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач тощо;
- виявлення та оцінювання способів навчальної роботи, якими користується студент самостійно, постійно, продуктивно.

До найпоширеніших засобів забезпечення особистісного підходу відносять (В. Серіков):

- світоглядні парадокси, проблемні ситуації, показ криз, що призводять до створення наднових теорій;
- фундаментальні експерименти та їх обговорення;
- авторські пізнавальні задачі, вправи, дидактичні ігри; з
- асоби автоматизованого контролю;
- парадоксальні дослідження, висунення гіпотез;

- рефлексію логіки викладу;
- спостереження та експерименти;
- ефективні технології навчання;
- різноманітність форм самостійної роботи;
- розповідь про історії наукових революцій;
- зміни парадигм та їх значення для розвитку науки тощо.

Ефективним шляхом реалізації особистісно орієнтованого навчання є забезпечення його кваліфікації, під якою В. Володько і М. Солдатенко розуміють таку систему взаємодії між учасниками навчального процесу, коли найповніше використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку й гармонійного вдосконалення особистісної структури, ведуться пошуки засобів, що сприяли б формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста.

Вчені вважають, що впровадження в практику вищого навчального закладу дидактичної системи індивідуалізації навчання потребує відповідних змін в організації навчального процесу та дотримання таких умов:

- добір студентів на основі науково обґрунтованої тестової системи;
- вмотивоване й аргументоване конструювання змісту навчання, що враховуватиме і зберігатиме зміст професійної діяльності;
- наявність детально розроблених загальних і предметних цілей навчання;
- альтернативні варіанти фундаментальних курсів і курсів за вибором;
- достатньо повна науково обґрунтована професійна модель;
- доступна методика самовивчення і вивчення особистості студента;
- структурування змісту навчання у вигляді завершених предметних модулів;
- демократизація дидактичного середовища, розвиток системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії;
- впровадження енергомістких технологій навчання;
- наявність попередньої фази навчання, соціальних видів занять та пропедевтичних курсів.

У реалізації особистісно орієнтованого навчання особлива роль відведена педагогу. Особливості його діяльності розкрито у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця діяльності педагога за різних систем навчання

Робота викладача за системою особистісно орієнтованого навчання	Робота викладача за традиційною системою
Застосування найрізноманітніших видів роботи	Застосування однієї форми або виду роботи
Намагається, щоб кожен студент обирав свою проблему (тему, вид роботи)	Намагається, щоб усі студенти навчалися за визначеним планом
Демонструє логіку входження в предмет лише на прохання студента і прагне індивідуальних результатів	Демонструє знання і спосіб входження в предмет, допомагає студентам досягти певного результату
Має забезпечити кожному студентові визначення власних досягнень з певного предмета	Оцінює отримані результати за власними критеріями
Стежить за розвитком соціальних стосунків взаємодії студентів одного з одним	Забороляє соціальні зв'язки в групі (підказки, розмови), які заважають оцінювати студентів
Вчиться разом із своїми студентами	Має знати предмет краще

Класифікація педагогічних технологій (самостійна робота).

1. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу

- Педагогіка співробітництва (особистісно зорієнтованого навчання).
- Гуманно особистісна технологія (виховання особистості через розвиток її духовного та морального потенціалу) Ш.О. Амонашвілі.
- Система Є.М. Ільїна: викладання літератури як предмету, що формує людину.
- Технологія вітагенної освіти (компетентнісне навчання) (А.С. Белкін).

2. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів

- Ігрові технології.

- Проблемне навчання.
- Технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В.Ф. Шаталов).

3. Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу

– Технологія С.М. Лисенкової: перспективно-випереджальне навчання з використанням опорних схем при коментованому управлінні.

– Технологія рівневої диференціації (навчання кожного учня на рівні його можливостей і здібностей, створенні умов комфортності та успіху для залучення кожного школяра в діяльність з метою стимулювання пізнавальних інтересів і розвитку та комунікативних умінь та навичок).

– Рівнева диференціація на основі обов'язкових результатів (пропонується введення двох стандартів: для навчання (рівень, який повинна забезпечити школа цікавому і працьовитому випускнику) і стандарту обов'язкової загальноосвітньої підготовки (Рівень, якого повинен досягти кожен)) (В.В. Фірсов).

– Культуровиховуюча технологія диференційованого навчання за інтересами дітей (І.М.Закатова).

– Технологія індивідуалізації навчання – організація навчального процесу, де індивідуальний підхід та індивідуальна форма навчання пріоритетні (Інге Унт, А.С. Границька, В.Д. Шадриков).

– Технологія програмованого навчання (навчання відбувається за задалегідь складеною програмою, яка може виконувати деякі функції викладача).

– Колективний спосіб навчання – переважає форма організації навчання в парах змінного складу (А.Г. Рівін, В.К. Дьяченко).

– Групові технології (один із форм інтерактивного навчання, під час якого взаємодіють кілька осіб).

– Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання (процес підготовки і передачі інформації, кого навчають, засобом здійснення яких є комп'ютер).

4. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення і реконструювання матеріалу

– «Екологія і діалектика» (орієнтація навчально-виховного процесу на реальне життя, на проблеми, які належить вирішувати людству, в першу чергу - екологічну дилему й орієнтація школи на діалектичне, розвиваюче навчання) (Л.В. Тарасов).

– «Діалог культур» (сукупність безпосередніх відношень та зв'язків, які формуються між різними культурами, а також результатів, взаємовпливів культур та культурних запозичень) (В.С. Біблер, С.Ю. Куганов).

– Укрупнення дидактичних одиниць (систему споріднених одиниць навчального матеріалу, у якому симетрія, протиставлення змін компонентів навчальної інформації в сукупності позитивно впливають на виникнення єдиної логіко-просторової структури знань) (П.М. Ерднієв).

5. Частково предметні педагогічні технології

– Технологія раннього та інтенсивного навчання грамоти (М.А. Зайцев).
– Технологія удосконалення загально навчальних умінь в початковій школі (В.М. Зайцев).

– Технологія навчання математиці на основі розв'язання задач (Р.Г. Хазанкіна).

6. Альтернативні технології

– Вальдорфська педагогіка (наголошує на ролі уяви (фантазії) у навчанні, прагненні об'єднати інтелектуальний, практичний та художній розвиток учнів).

– Технологія вільної праці (процес природній, проходить відповідно до розвитку, враховуються особливості віку і різноманітність здібностей дітей) (С.Френе).

7. Природовідповідні технології

- Природо відповідне виховання грамотності (А.М. Кушнір).
- Технологія саморозвитку (М.Монтессорі).

8. Технологія розвивального навчання

- Система розвивального навчання Л.В. Занкова.
- Технологія розвивального навчання Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова.

- Системи розвивального навчання зі спрямованістю на розвиток творчих якостей особистості (І.П. Волков, І.П. Іванов, Г.С. Альтшуллер).
- Особистісно орієнтоване розвивальне навчання (І.С. Якиманська).
- Технологія саморозвивального навчання (Г.С. Селевко).

9. Педагогічна технологія авторських шкіл

- Школа адаптованої педагогіки (Є. Ямбург, Б. Бройде).
- Технологія авторської школи самовизначення (А.М. Тубельський).
- Школа – парк (М. Балабан).
- Агрошкола (О.Католіков).
- Школа Завтрашнього Дня (Д. Ховард).

Завдання 1.

Провести аналіз однієї, або двох педагогічних технологій (обраних із «Класифікація педагогічних технологій») і визначити їх переваги та недоліки

Завдання 2. *Нова українська школа.* Розглянути та проаналізувати головні технології для впровадження в НУШ, а саме: інтегроване навчання, розвиток критичного мислення, ІКТ-технології, ігрові технології та ін. Визначити переваги та недоліки обраної технології (на вибір).